

Colin Heywood ve Ivan Parvev (ed.), *The Treaties of Carlowitz (1699): Antecedents, Course and Consequences*,

Leiden: Brill NV, 2020, 9789004409507, 320 s.

Ayşe Kılıç*

The Ottoman Empire and Its Heritage serisinin altmış dokuzuncu kitabı olan bu eserin yayımlanmasına imkân sağlayan 2014 yılının Nisan ayında Sofya’da gerçekleşen 1683-1689 yılları arasındaki savaşlar ve Karlofça Antlaşması’nı konu alan atölye çalışmasıdır. Böyle bir çalışmanın yapılması ise, yine 2013 yılının Mart ayında Sofya’da başka bir atölye çalışması sırasında, kitabın editörlerinden biri olan Colin Heywood’un bir sonraki atölye çalışmasının fikrini ortaya atmasıyla gerçekleşmiştir.

Kitaba, editörlerin önsözü ile başlanmış ve akabinde katkıda bulunan yazarlar hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra, editörler tarafından yazılan bir *Giriş* bölümü (s. 1-16) ile devam edilmiştir. Eser, *The War of 1683-1699-Political Strategies and Balance of Power in Europe* (s. 17-87), *The Sacra Lega War Viewed by the Sublime Porte* (s. 89-150), *Time for War, Time for Peace* (s. 151-249) ve *Early Modern Demographic and Economic Context* (s. 268-292) başlıklarını taşıyan ve içinde *on beş bölümü* barındıran dört kısım ve *Sonuç* bölümünden (s. 293-296)

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye, ayse.kilic@ogr.iu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-7333-105X

meydana gelmiştir. Her bölüm, kendi içinde makaleler barındırmakta ve toplamda on beş makale yer almaktadır. Kitabın sonuna *indeks* bölümü de eklenmiştir. Editörler tarafından kaleme alınan *Giriş* bölümünde (s. 1-16), kitapta yer alan makalelerde yazarların neyi amaçladıkları hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Birinci kısım, dört bölümden meydana gelmiştir. Burada, Jean-Paul A. Ghobrial, Colin Heywood, Maurits H. van den Boogert ve Ivan Parvev'in makaleleri yer almaktadır.

Jean-Paul A. Ghobrial'in "On the Road to Carlowitz: Visions of Ottoman Diplomacy in the Letters of Thomas Coke, 1691–1694" başlığını taşıyan makalesinde (s. 19-34), Levant Company'den Thomas Coke'un 1691 yılından 1694'e kadar Lord William Paget'a yazdığı mektuplar incelenmiştir. Bu mektuplar vasıtasıyla Thomas Coke, Osmanlı karar alma sürecinin detaylarını ve bu sürecin aktörleri konumunda bulunanların karar alma mekanizmasının gelişimine sağladığı katkıları ele almaktadır. Ghobrial, Coke'un Paget'a yazdığı mektuplarda Osmanlı başkentine gelmeden önceki siyasi gelişmeler ve Osmanlılar'ın diplomasi anlayışları hakkında ayrıntılı bilgi verdiğini belirtmektedir.

Colin Heywood "“This Great Work’: Lord Paget and the Processes of English Mediating Diplomacy in the Latter Stages of the Sacra Lega War, 1697-1698” isimli makalesinde (s. 35-55), İngiltere'nin 1697 ile 1698 yılları arasında Osmanlı başkentine arabuluculuk için belirlediği elçisi Lord William Paget'i göndermesini ve onun hem Osmanlı hem de Avusturya makamları ile olan müzâkerelerini ele almaktadır. 1697'de Zenta Muharebesi'nde Osmanlılar'ın uğradığı hezimet, barış görüşmelerinin yolunu açmıştır. William Paget'in yeni Sadrazam Amcazâde Hüseyin Paşa ve Divân-ı Hümâyûn tercümanı İskerletzâde Aleksandre (Alexander Mavrocordato) ve Avusturya temsilcisi Franz Ulrich Kinsky ile olan yoğun ve zor diplomasi girişimlerine ayrıntılı yer verilmiştir.

Maurits H. van den Boogert'in "The Spoils of Peace: What the Dutch Got Out of Carlowitz" başlıklı makalesinde (s. 56-72), İngiliz elçi Lord William Paget ve Hollanda elçisi Jacobus Colier'in tavassutu ile savaşın taraflarının 1699 yılında Karlofça şehrinde barış görüşmelerine geçilmesinde mutabık kaldığı ele alınmaktadır. Van den Boogert, Karlofça Antlaşması'nda Hollanda'nın arabuluculuğunun kabul edilmesinin hem bir onur meselesi hem de ülkenin ticarî çıkarları bakımından önemli bir imkân olduğunu dile getirmektedir. Çünkü, yaşanan savaşırdan dolayı Hollanda'nın Osmanlı Devleti ile olan ticareti de sekteye uğramıştır. Barışın sağlanmasına katkıda bulunmak isteyen Hollandalılar, bir yandan da daha fazla ticarî ayrıcalıklar elde etmenin peşindedir. Ancak antlaşmanın imzalanmasıyla hevesleri kursaklarında kalmıştır.

Ivan Parvev, “The War of 1683-1699 and the Beginning of the Eastern Question” isimli makalesinde (s. 73-87), “Doğu Meselesi” terimini değerlendirmekte ve yaşanan yere göre değişik anlamlara gelebileceğini belirtmektedir. Yazar, bu terimden başka Fransızca “question d’Orient” tabirinin 19 yüzyılda daha çok Osmanlı toprakları kastedilirken kullanıldığını söylemektedir. Ancak yazar, “Doğu Meselesi” teriminin 1820’lerden sonra Osmanlı Devleti ile alâkalı durumlarda kullanılmaya başlandığını kaydetmektedir. Yazara göre, “Doğu Meselesi” teriminin “gerçek tarih” ve “kuramsal tarih” tanımlaması olarak iki tür kullanımı mevcuttur. “Gerçek tarih” tanımlaması yapan tarihçiler bu terimi doğrudan Osmanlı Devleti ile alâkalı durumlarla ilişkilendirirken, “kuramsal tarih” tanımlaması yapanlar ise bu terimin sadece Osmanlı Devleti ile ilişkilendirilemeyeceğini, ondan önce ve sonra da var olduğu tespitini yapmaktadırlar. Bu açıklamalardan sonra Ivan Parvev, kendisinin “Doğu Meselesi” teriminin “gerçek tarih” tanımlaması yapan tarihçilere yakın ve şöyle olduğunu söylemektedir: “Doğu Meselesi, Avrupa-Osmanlı siyasî ilişkilerine dayalı tarihsel bir hadisedir. Bu, Osmanlı Devleti’nin Avrupa’dan zorla geri çekilmesi ile Avrupa devletler sistemindeki kuvvetler dengesi arasında görülen bir dayanışma şeklinde özetlenebilir.” (s. 79). Yazar, Osmanlı Devleti’nin 17. yüzyılın sonunda Balkanlar’da toprak kaybedip, bazı yerlerden geri çekilmesinden sonra Avrupa’da dengelerin değiştiğini kaydetmektedir.

İkinci kısım, üç bölümden oluşmakta, Abdullah Güllüoğlu, Dzheni Ivanova ve Hans Georg Majer’in makalelerini barındırmaktadır.

Abdullah Güllüoğlu, “Ottoman Diplomacy in the First Years (1683-1685) of the Ottoman “Long War”” başlığını taşıyan makalesinde (s. 91-109), 1683 yılındaki II. Viyana Kuşatması’ndan sonra Osmanlılar’ın Kutsal İttifak’ın üyeleriyle yapmaya çalıştığı barış girişimlerine yer vermiştir. Yazar, 1684 ve 1685 yıllarındaki bu diplomatik girişimlerin neden istenilen sonuca ulaşamadığı üzerine değerlendirmeler yapmıştır. Güllüoğlu’na göre, II. Viyana Kuşatması’ndan sonra barış yapma imkânı olmasına rağmen, Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa’nın ihtirası ve intikam alma isteği, bu ihtimali ortadan kaldırmıştır. Bunun yanında, Kutsal İttifak üyelerinin Osmanlılar’a karşı kazandıkları galibiyetler, ileride de girişilecek savaşlar için hem moral kaynağı olmuş hem de onların zafere olan inançlarını arttırmıştır. Osmanlılar’ı birden çok cephede savaşmaya zorlamak da Kutsal İttifak üyeleri için avantajlı bir durumdur. Ayrıca, Papa’nın her ne pahasına olursa olsun Osmanlılar’ı Avrupa topraklarından atma isteği ve Hıristiyan devletleri bu yönde kışkırtması da barış girişimlerine darbe vuran en önemli sebeplerdendir.

Dzheni Ivanova, “Ottoman Subjects, Habsburg Allies. The Reaya of the Chiprovtsi Region (Northwestern Bulgaria) on the Front Line, 1688-1690” isimli makalesinde (s. 110-130), Chiprovtsi’de gerçekleşen ve tarihi konusunda tam da görüş birliğine varılamayan Bulgar ayaklanmasını ele almıştır. Yazar, temel kaynak olarak Defterdar Sarı Mehmed Paşa’nın Zübde-i Vekayiât isimli eserini kullanmış, zaman zaman da Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa’nın Silâhdar Tarihi’nden faydalanmıştır. Zübde-i Vekayiât’da tasvir edilen dönemin olaylarını, Hıristiyan kaynakları ve arşiv belgeleri ile mukayese ederek değerlendirmede bulunmuştur.

Hans Georg Majer, “Ottoman Knowledge of the Imperial Commanders” başlıklı makalesinde (s. 131-150), temel olarak Osmanlı kaynaklarını kullanmış ve bunun yanında bazı rapor ve mektuplardan da faydalanarak, Osmanlılar’ın 1683 ile 1689 yılları arasında görevli olan Habsburg kumandanları hakkında neler bildiklerini gözler önüne sermiştir. Osmanlılar, genel anlamda bu kumandanların isimlerinden, rütbelerinden ve imparator için yaptıkları hizmetlerden haberdardır. Kaynaklarda isimleri, Osmanlı söyleyişine göre değişiklik gösterebilmekte ve çoğu zaman olumsuz anlama gelen lâkapları da buna eşlik etmektedir. Güçlü ve başarılı olan kumandan ve generaller hakkında diğerlerine göre daha ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Meselâ, kariyerine dragoman olarak başlayıp, general ve hatta ordu kumandanı olarak devam eden Kont Donat Johann Heißler von Heitersheim’in başarıları, Osmanlı tarihçilerinin dikkatinden kaçmamıştır. Belki de soylu bir aileden gelmediği halde, başarıları sayesinde yükselmesi Osmanlı tarihçilerinin ilgisini çekmiştir. Bir de asıl adı Friedrich Veterani olan ve Osmanlı kaynaklarında 1690 yılından itibaren sıkça rastlanan, *Veterani hersek*, *Veterani ceneral*, *Veterani kıral*, *Erdel kıralı* ya da *Erdel kıralı Veterani Ceneral* olarak geçen Kont Veterani vardır. Kont Friedrich Veterani, 1683 yılından itibaren Osmanlılar’a karşı gösterdiği başarılarından ötürü, imparator tarafından generallik ve ordu kumandanlığına kadar yükseltilmiştir.

Üçüncü kısım, altı bölümden meydana gelmiştir. Burada, Lothar Höbelt, Charles Ingrao, Kirill Kochegarov, Dariusz Kołodziejczyk, Arno Strohmeier ve Tatiana Bazarova’nın makaleleri yer almaktadır.

Lothar Höbelt, “From Slankamen to Zenta: The Austrian War Effort in the East during the 1690s” başlığını taşıyan makalesinde (s. 153-175), Habsburglar’ın kendilerine fazlaca güvenmelerinden ya da Osmanlılar’ı hafife almalarından dolayı ordularının büyük kısmını batı cephesinde tuttuklarını dile getirmektedir. Ancak, 1690 yılının sonbaharında Belgrad’ı kaybetmelerinden sonra, sıranın Petervaradin ve belki de Ösek’e geldiğini düşünüp telâşa kapıldıklarını ve 1691

yılı itibarıyla ordunun dörtte üçünü yeniden doğu sınırına gönderdiklerini kaydetmektedir. Yazara göre, esas hedefleri Balkanlar'a yayılmaktan ziyade, daha önce ele geçirdikleri yerleri muhafaza edip, savunmada kalmaktır. Bu yerlerin başında da Transilvanya (Erdel) gelmektedir.

Charles Ingrao, "The Habsburgs and the Holy League: Religion or Realpolitik?" isimli makalesinde (s. 176-185), Habsburglar ve dahil oldukları Kutsal İttifak'ın hangi şartlar altında bir araya geldiğini irdelemektedir. Yazar, Otuz Yıl Savaşı'nı (1618-1648) sona erdiren ve 1648 yılında imzalanan Vestfalya Barışının araştırmacılar tarafından çok ilgi gördüğünü kaydetmektedir. Bu barış ile alâkalı olarak tarihçi Karl Otmar von Aretin'in görüşlerine yer vermekte ve en çok Avrupa'daki Protestanlar'a yaradığını dile getirmektedir. Zira Protestanlar, hem Habsburglar'ın baskısından hem de Reformasyon karşıtlarının tehditlerinden kurtulmuşlardır. Vestfalya Barışını sayesinde, devletler arasında düşmanlık azalmış, daha akılcı ve stratejik hesaplamaların olduğu bir siyaset (*Realpolitik*) takip edilme dönemine geçilmiştir. Habsburglar'ın İspanya kanadının geri çekilmesini fırsat bilen Fransa daha saldırgan tavırlar sergilemeye başlamıştır. Osmanlılar Avrupa içlerine doğru ilerledikleri zaman, Habsburglar'ın Avusturya kanadı müttefik arayışı içine girmiştir. Ancak, kendi güvenlikleri de tehlikede olan komşu Hıristiyan devletler- Papalık istisna olmak kaydıyla- bu yardım çağrısına olumlu cevap verememişlerdir. Papalık ve Habsburglar'ın Avusturya kanadının birlikte yürüttüğü yoğun diplomasi trafiği neticesinde hem Katolik hem de Protestan devletler bir araya gelebilmiştir. Tabii devletlerin ittifakını sağlayan saikler arasında, Papalık'ın sahip olduğu güçlü Hıristiyan inancı olabildiği gibi alınacak para yardımı, toprak kazanımı veya savaşta kazanılacak şeref de yer almaktaydı.

Kirill Kochegarov'un "From the 'Eternal Peace' to the Treaty of Carlowitz: Relations between Russia, the Sublime Porte and the Crimean Khanate (1686-1699)" başlıklı makalesinde (s. 186-200), Kutsal İttifak (*Legsa Sacra*)'ın Osmanlılar'ın Avrupa'nın doğusunda ilerlediği zaman en önemli müttefiki, hatta sağ kolu olarak gördükleri Kırım Hanlığı'nı durdurmak için aralarına Rusya'yı da alma çabalarından bahsedilmektedir. Ruslar ile Kırım Hanlığı arasındaki diplomatik görüşmeler gerçekleşmesine rağmen, bir sonuca varılamamıştır. Rusya, Kırım Hanlığı üzerine ilk seferini Prens Vasiliy Golitsyn önderliğinde 1687 yılında gerçekleştirmiş ve Kırım sınırlarına ulaşıldığında Tatarlar'ın ateşe verdiği steplerden ordusunu korumak için geri çekilmek zorunda kalmıştır. İkinci sefer ise 1689 yılının sonbaharında yapılmış ve yine siyasî bir başarı getirememiştir. Prens Vasiliy Golitsyn'nin hedefi Kırım Hanlığı ile diplomatik yoldan sorunları

halletmek ve onu ilhâk etmektir. Başarısız olan bu iki seferden sonra, Vasilij Goltitsyn ve arkasında yer alan Prenses Sofia'nın yönetim üzerindeki etkisi kalmamış ve Rusya için yeni bir dönem başlamıştır. 1690'ların ortalarında Rusya adına Çar I. Petro Kutsal İttifak'a dâhil olmuş, Don ve Dinyeper üzerindeki Osmanlı kalelerine akınlar gerçekleştirmiştir. Zenta yenilgisinden sonra Osmanlılar ile barış görüşmelerine girişen diğer ittifak üyelerinden bağımsız hareket eden Rusya, Karlofça'daki görüşmelerde de hataları dolayısıyla ancak iki yıllık ateşkes elde edebilmiş ve 1700'de Osmanlılar ile antlaşma yapabilmıştır.

Dariusz Kołodziejczyk, "The Treaty of Carlowitz in Polish Memory- A Date Better Forgotten?" isimli makalesine (s. 201-212), Karlofça Antlaşması'nın günümüzde, dâhil olan bütün taraflarca- hatta bundan en kârlı çıkan Avusturyalılar tarafından bile- önemsenmediğini belirterek başlamıştır. Bunun sebebini ise, antlaşmanın geçerliliğinin uzun soluklu olmamasına bağlamaktadır. Osmanlılar'ın Ruslar ile yaptıkları antlaşma 1710 yılına, Venedikliler ile yaptıkları 1714'e ve Avusturyalılar ile yaptıkları antlaşma ise 1716 yılına kadar geçerli olabilmıştır. Yazara göre, Lehler ile Osmanlılar arasında yapılan antlaşma, *uti possidetis* kuralına göre Lehistan'ın yeni toprak kazanımı olmayıp, 1672 yılında kaybettiği topraklarını geri almasıyla sonuçlandığı için, ilk başta başarısızmış gibi görünmüştür. Ancak Lehistan, Karlofça Antlaşması sayesinde 1795 yılındaki bölünmesine kadar toprak bütünlüğünü koruyabilmıştır. Osmanlılar ile Lehler arasında 1703 yılında belirlenen sınır ise 18. yüzyıl sonuna kadar geçerliliğini korumuştur. Yazarın Ilona Czamańska'ya atıf yaparak (s. 209) aktardığına göre ise Karlofça Antlaşması, Kutsal İttifak'ın yaptığı en iyi antlaşmadır. Çünkü, bu antlaşma geleceğe yönelik ihtilâf tohumları içermediği için, Osmanlı-Leh ilişkilerinin dostluk bazında başlamasına imkân sağlamıştır. Yazar son paragrafta farklı bir mantık yürüterek, Karlofça Antlaşması'nın Lehistan için bir zafer olmadığını ve dolayısıyla da zafer gibi kutlanamayacağını belirtirken, tam tersi şekilde, her iki tarafı da memnun etmemesi yanında uzun bir barış sürecini başlatması bakımından kutlanmayı hak ettiğini kaydetmiştir.

Arno Strohmeyer'in "The Symbolic Making of the Peace of Carlowitz: The Border Crossing of Count Wolfgang IV of Oettingen-Wallerstein during His Mission as Imperial Grand Ambassador to the Sublime Porte (1699-1701)" başlığını taşıyan makalesi (s. 213-235), Habsburg İmparatorluğu diplomatı olan Kont IV. Wolfgang Oettingen-Wallerstein'in Karlofça Antlaşması'ndan sonra I. Leopold'u temsilen büyük elçi olarak İstanbul'a gönderilmesini konu almaktadır. Kont Oettingen-Wallerstein, Karlofça'daki barış müzâkerelerinde imparator vekili olarak bulunmuş, mükemmel diplomatik yeteneği sayesinde bu görüşmelerin çabucak

ve başarılı bir şekilde tamamlanmasında pay sahibi kabul edilmiştir. Bundan dolayı, yetmiş üç yaşında olduğu halde, I. Leopold'u temsilen Osmanlılar'a büyük elçi olarak gönderilmesi şaşırtıcı değildir. 26 Eylül 1699 tarihindeki resmî görevlendirmeden yaklaşık bir ay sonra sefaret heyeti Viyana'dan ayrılmıştır. Osmanlı sınırına gelindiğinde, Viyana'ya gitmekte olan büyük elçi İbrahim Paşa'nın başında olduğu Osmanlı sefaret heyeti ile Slankamen civarında yapılan mübadele sırasında uygulanan diplomatik merasim ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Habsburg heyeti, 26 Ocak 1700 tarihinde Edirne'ye törenle giriş yapmış ve güzel bir şekilde ağırlandı. 8 Şubat 1700'de heyet, İstanbul'a yine törenle giriş yapmış ve Sultan II. Mustafa tarafından Topkapı Sarayı'nda ilk arza kabul merasimi ise 16 Şubat 1700'de gerçekleşmiştir. Bütün bu merasimler ve sınırda gerçekleşen mübadele esnasında, belli sembolik anlamı olan Osmanlı-Habsburg diplomasisinin olmazsa olmaz kaidelerine dikkat çekilmiş, karşılıklı hediyeleşmenin yanında, Osmanlılar'ın misafir ağırlamada özen gösterdiği hususlardan da bahsedilmiştir.

Tatiana Bazarova, "The Treaty of Carlowitz and Its Impact on Russian-Ottoman Relations, 1700-1710" isimli makalesinde (s. 236-249), 1698-1699 yılları arasında gerçekleşen Karlofça'daki barış müzâkerelerinin Çar I. Petro'nun temsilcilerinin katıldığı ilk uluslar arası toplantı olduğunu belirtmektedir. Rus diplomatlar, barış müzâkerelerinde ilk defa arabuluculuğun işlediğini görmüşlerdir. Diğer devletlerin aksine, Osmanlılar ile sadece iki yıllık bir antlaşma yapabilmişler ve o da 1700'de İstanbul'da imzalanmıştır. Ruslar'ın Bâb-ı Âlî'deki ilk mukim elçileri Petro Tolstoy'u 1702 yılında göndermelerinde, Karlofça'da yapılan barış müzâkerelerinin önemli bir etkisi olmuştur. Ruslar, bütün devletlerin Karlofça'da imzaladıkları antlaşmaları kendi dillerine tercüme etmişler ve Osmanlılar ile gerçekleştirdikleri sonraki müzâkerelerde onlardan istifade etmişlerdir. Meselâ ilk mukim elçi Petro Tolstoy, bilhassa ticaret ilişkilerinin nasıl yürütüleceği ve arazi tahditinin nasıl yapılacağına dair olan müzâkere maddelerine ilgi göstermiştir. 1712 yılında gelen bir başka mukim elçi Petro Shafirov ise, Osmanlı-Leh antlaşmasındaki kaçakların sınır dışı edilmesi hakkındaki maddeyi emsal göstererek, İsveç kralı XII. Karl'ın Osmanlı topraklarından sınır dışı edilmesi ihtimalini mütalâa etmiştir. Osmanlılar ile Ruslar arasında arabuluculu ile yürüyen müzâkereler (Ruslar'ın Karlofça'daki barış müzâkerelerinde İngiliz ve Hollanda elçilerine güvenmemelerine rağmen), 1711 yılındaki Purut Antlaşması'nda da kendini göstermiştir. Yazara göre Osmanlılar'ın, İngiliz elçisi Robert Sutton ile Hollanda elçisi Jacob Colyer'in arabuluculuk yapması şartını sunmalarının altında yatan fikir, daha saygın bir antlaşma yapmak arzusudur.

Dördüncü kısım, iki bölümden oluşmakta ve burada Zoltán Györe ve Erica Ianiro'nun makaleleri yer almaktadır.

Zoltán Györe, “War and Demography: The Case of Hungary 1521-1718” başlığını taşıyan makalesine (s. 253-272), Karlofça Antlaşması'nın Macar tarihinde önemli dönüm noktalarından birisi olduğunu ve yaklaşık yüz elli yıl sonra hemen hemen bütün Macaristan'ın Osmanlı hâkimiyetinden kurtulduğunu belirterek başlamıştır. Macar toprakları, 1526'daki Mohaç Savaşı'ndan sonra Osmanlılar ile Habsburglar arasında savaş alanı haline gelmiştir. 1521 ile 1718 yılları arasında Osmanlılar'a karşı gerçekleştirilen on dört savaş toplamda altmış yıldan fazla sürmüştür. Bunun yanında, Habsburglar ile Macar hâkimiyeti ve Protestanlığı özgürce yaşamak adına 1604 ile 1711 yılları arasında yaptıkları yedi savaş da yaklaşık doksan üç yılı bulmuştur. Makalede, bu savaşların sebep olduğu doğrudan ya da dolaylı etkilerin, Macar topraklarında demografik değişikliklere yol açtığı tespiti yapılmıştır. Savaşlarda yaşanan insan kaybı ve başka topraklardan göç eden insanlarla birlikte, yüz seksen yıldan fazla bir zaman diliminde, Macaristan nüfusunun etnik yapısı değişmiştir. Macar kökenli insan sayısı % 75-80 civarında iken, % 50'ye düşmüş ve bilhassa 18. yüzyılda, buraya gelen bir milyonun üzerindeki göçmen göz önüne alındığında, düşme eğiliminde artış kaydedilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Macaristan, çok çeşitli etnik, dinî ve kültürel yapıda insanın yaşadığı bir ülke hâline gelmiştir.

Erica Ianiro “Venice after Carlowitz: Change and Challenge in Eighteenth-century Venetian Policy” isimli makalesinde (s. 273-292), Venedikliler, Osmanlılar ve Avrupa devletleri arasında Karlofça Antlaşması'ndan 1797 yılına kadar olan zaman dilimi içerisinde nasıl bir siyasî ilişki ağı olduğunu Venedik Devlet Arşivi'nde bulunan ticarî belgeler (*Cinque Savi alla Mercanzia*) üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Buradan elde ettiği bilgileri, Doğu Akdeniz'de bulunan Venedik konsolosluklarının kayıtlarıyla mukayese ederek kullanmıştır. Karlofça Antlaşması'nın imzalanması sürecinde Venedik'in takip ettiği diplomasi yöntemi, Avrupa normlarına uymadığı ve başarılı sonuçlar getirmediği için, müttefikleri nezdinde güvensizliğe sebebiyet vermiştir. Aslında, ne Karlofça Antlaşması'ndan sonra Venedikliler'in Balkanlar'ın güneyinden çekilmesi ne de 1718'de Mora'yı kaybetmesi, Osmanlılar ile olan siyasî ilişkilerinde öç alma duygusuyla hareket etmelerine yol açmıştır. Aksine, Venedikliler bilhassa 18. yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlılar ile barış içinde yaşayıp, onlara karşı kurulan ittifaklarda yer almayarak, Akdeniz havzasında Osmanlılar ile ticareti ve iktisadî faaliyetleri geliştirmek düşüncesinde olmuştur. Yazar, makalesinde verdiği örneklerle, Venedik'in 18. yüzyılda siyasî olarak zayıfladığı yönündeki genel kanıyı değiştirmeye çabalamıştır.

Sonuç (s. 293-296) bölümünde, bu kitabın ortaya çıkmasına vesile olan 2014 yılının Nisan ayında Sofya’da gerçekleşen atölye çalışmasında, konunun sadece belli yönlerinin ele alındığı ve yayımlanan makalelerin ileriki çalışmalar için zemin hazırladığı vurgulanmıştır. Yine aynı konferansta, bazı konulara değinilememesinin zaman veya yer yetersizliği yanında, o konuyu ele alacak doğru kişilerin bulunamaması ya da kişilerin müsait olmamasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Gelecekte yapılacak atölye çalışmaları için konu tavsiyesinde bulunulmuş ve ilk sırada, hakkında birçok makale ve kitap yazılan “Viyana Kuşatması” yer almıştır. Son olarak, 1683 ile 1699 seneleri arasında gerçekleşen savaşlar ve olaylar hakkında, “Öyle olmasaydı böyle olur muydu?” tarzında sorular sorularak ihtimâller üzerinde durulmuştur.

Toplamda on beş makaleden oluşan bu kitapta, Osmanlılar’a karşı 1683 ile 1699 seneleri arasında gerçekleştirilen savaşlar ve akabinde Karlofça Antlaşması’na zemin hazırlayan süreç ele alınmıştır. Karlofça’daki müzâkereler, antlaşma öncesinde ve sonrasında ortaya çıkan gelişmeler değerlendirilmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda, Avrupa’da ve bilhassa Balkanlar’da yaşanan ihtilâflar irdelenmiştir. Karlofça Antlaşması’ndaki müzâkerelerde yer alan Osmanlılar’ın, Habsburglar’ın, Venedikliler’in, Ruslar’ın ve Polonyalılar’ın yanında, arabulucu olarak katılan İngilizler’in ve Hollandalılar’ın bakış açısını da gösteren makaleleri barındırması, kitabın çok sesli ve renkli olmasını sağlamıştır. Özellikle kitabın ilk üç kısmı, konuyla alâkalı ayrıntılı şekilde bilgi vermektedir. Ancak kısımlar arasında dengeli bir dağılım olmadığı göze çarpmaktadır. Dördüncü kısımda yalnızca iki makale yer aldığından, diğerlerine nazaran sönük kalmıştır. Bunun sebebinin, bu kitabın bir atölye çalışmasının mahsulü olmasında aranması gerektiğini düşünüyorum. Netice itibariyle, verilen tebliğlerden yola çıkılarak konu sınıflandırması yapılmış ve diğer kısımlardaki konu içeriğine uymayan iki makale için ayrı bir kısım oluşturulmuştur. Karlofça Antlaşması’nın öncesinde ve sonrasında meydana gelen hadiselerin sadece belli yönlerinin ele alınması, kitabın eksikliklerinden olmuştur. Zaten editörler de sonuç bölümünde, kitaplarına gelebilecek eleştirileri tahmin edip, bazı konulara değinilememesinin sebeplerini sıralamışlardır. Her hâlükârda, Karlofça Antlaşması’na sebep olan gelişmeleri anlayabilmek, yapılan müzâkereleri öğrenebilmek ve sonrasında şekillenen Avrupa’yı daha iyi değerlendirebilmek için okunması gerektiğini düşünüyorum ve bu kitabı konuya alâka duyanlara tavsiye ediyorum.

